

CAPUT IV.

ECCLESIASTICI SCRIPTORES SÆCULI XI.

Aliquos sæculi hujus scriptores inter sanctos veneratur Ecclesia. Hi sunt : *Petrus Damiani*, *Bruno*, *Ivo* et *Anselmus*. *S. Petrus* Ravennas, a fratre, quem habuit loco parentis, Damiani appellatus, familia *de Honestis*, et monachus ad Fontem Avellanum, cœlibatus clericorum strenuissimus vindex et simoniaci criminis hostis acerrimus, Faventiæ piissimam efflavit animam an. 1082, die 22¹ februarii, cum plures sermones scripsisset, Vitas S. Odilonis, abbatis cluniacensis, S. Romualdi, camaldulensium institutoris, aliorumque sanct., necnon tractatus lII. *S. Bruno*, coloniensis patria et canonicus rhemensis, postea carthusianorum institutor, in Psalmos Davidis et in omnes Epistolas Pauli edidit commentaria, fideique confessionem, variaque opuscula. Secessit in Carthusiæ eremum, anno 1084, et in Calabriam an. 1095, ex hac autem vita an. 1101, die 6 octobris. *S. Ivo* Bellovacensis, abbas primum in patria monasterii S. Quintini, deinde episcopus carnutensis in Gallia celtica, creatus ab Urbano II, an. 1092, præter Epist. cclxxxvii, breve Chronicum regum Francorum, sermones varios, aliaque hujusmodi scripta, edidit librum Decretorum, in partes xvii distributum, et *Panormiam*, scilicet Decretorum summam, divisam in partes octo. Decessit tamen proximo sæculo XII, nempe anno 1115, die 23 decembris. *S. Anselmus* ex abbate beccensi, in diœcesi Rothomagi, inauguratus archiepiscopus cantuariensis, an. 1093, defensor processionis Spiritus sancti a Filio contra Græcos, complurium theologicorum et asceticorum tractatum scriptor luculentissimus; quem cœlum terris rapuit die 21 aprilis, anno 1109.

Permuli alii in omni scientiarum divinarum genere claruerunt. Sacras enim litteras exquisitis commentariis interpretati sunt *Michael Psellus*², constantinopoli prosapia ortus

¹ Aliis 23.

² Distinguendus ab altero, de quo in appendice sæculi IX. Iste enim fuit præceptor *Michaelis Ducæ*, quo a Nicephoro Botoniata exauctorato,

consulari, de Aristotelis quoque philosophia, cæterisque disciplinis egregie meritus, et jure appellatus σοφώτατος, καὶ τῶν φιλοσοφῶν ἱππᾶτος, a quo Cantica Canticorum eleganti metro fuerunt exposita; *Thoros*, Armenorum patriarcha, quatuor Evangeliorum scholiastes; *Lanfrancus*, patria Ticinensis, beccensis abbas et archiepiscopus cantuariensis, qui non tantum Berengarii hæresim confutavit et monachorum digessit statuta, verum etiam in omnes Epistolas Pauli et in Psalmos davidicos edidit commentaria; *Villeramus* Teutonicus, item monachus, qui patrio idiomate, et latino carmine Cantici Canticorum geminam scripsit paraphrasim; *Theophilactus* C. P. et Bulgarorum archiepiscopus, qui IV Evangelia, Acta apostolorum, Epistolas Pauli et XII minores prophetas, defloratis Chrysostomi, aliorumque Patrum libris, explanavit; et *Bruno*, in oppido Soleria apud Insubres ortus, deinde canonicus senensis, postea signiensis episcopus, omnium fere Scripturarum divinarum interpres.

Præter hunc Brunonem et Lanfrancum, refutarunt hæresim Berengarii *Albericus*, monachus cassinensis et S. romanæ Ecclesiæ cardinalis, *Hugo* e cluniacensi monacho, episcopus lingonensis, in finibus Burgundiæ, *Theoduinus*, leodiensis episcopus, et *Adelmannus*, episcopus brixienensis, qui omnes de veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia pertractarunt. Pro romana autem Ecclesia calamum exercuerunt, *Humbertus* e monacho tullensi, S. R. E. cardinalis, a quo refutati sunt libri Michaelis Cerularii, Leonis Achridani, metropolitæ Bulgarorum, et Nicetæ Pectorati, monachi et presbyteri C. P., qui scripserunt contra usum azymi, jejunium sabbati et

Psellus coactus folium vertere obiit mœrore confectus. *Pselli* plures fuere, de quibus Allatius et in Biblioth. Gr. Fabricius. Is vero πολυγράφωτατος nuncupatus, omni scientiarum genere excelluit; et carmina etiam elegantissima dictabat ex tempore. Versibus quoque politicis, jussu Michaelis *Ducæ*, conscripsit legum Epitomen, quem tamen aliqua mss. editam indicant, jubente Constantino *Duca*, patre Michaelis. Editam puto momente patre et absolutam, dum imperaret Michael, et huic nuncupatam. Non multum tamen illa Pselli Sinopsis ab Antonio Augustino, J. C. præstantissimo, æstimabatur.

cœlibatum sacerdotum; *Guitmundus* item, *Albericus*, aliique professione monastica, ecclesiasticis infulis sacrorumque dogmatum defensione per celebres. De Messia quoque adventu contra Judæos disputavit *Samuel* e Marocho, ex hebraica ad christianam religionem conversus, in libro arabice scripto ad R. Isaac et latinitate donato, et inserto volumini XVIII *Bibliothecæ Patrum*.

In ecclesiastica historia tam universali, quam particulari, versati sunt plurimi. *Aimonius* Aquitanus, monachus floriacensis, scripsit IV libris Historiam Francorum; *Ditmarus* Germanus, res gestas quinque imperatorum Saxonum, Henrici I, trium Othonum et Henrici II; *Sampirus* Hispanus, Chronicum regum legionensium; *Leo* Grammaticus, chronographiam ab anno 813, in quo desiit Theophanes, ad annum 1013; *Ademarus*, monachus lemovicensis, Chronicon Francorum ab anno 829 usque ad annum 1029; *Hermannus*, a contractione membrorum *Contractus* denominatus, monachus Augiæ majoris, apud Constantiam, de sex mundi ætatibus ab initio mundi ad annum 1054¹; *Nilo Doxopatrius*, Græcus, sed patriæ adhuc incertæ, de sedibus majorum patriarcharum; *Gabriel Radulphus*, monachus cluniacensis, historiarum libros V ab anno 900 ad annum 1045; *Anselmus* Leodicensis, historiam episcoporum leodicensium ab anno 666 ad annum 1048; *Georgius Cedrenus*, monachus græcus, Compendium historiarum ab orbe condito ad an. Christi 1057; *Marianus Scotus* Hibernus, Chronicon ab initio mundi ad an. 1083; *Bertholdus* Constantiensis, historiam suorum temporum ab an. 1053 usque ad an. 1100; *Joannes Xiphilinus* Trapezuntinus, in epitomen redegit historiam Dionis Cassii²; *Amatus*, monachus Cassinensis, conscripsit libros IV de gestis apostolorum Petri et Pauli, et libros VIII historiæ Normannorum; *Inghulphus* Anglus, historiam monasterii

¹ *Hermannus* obiit eodem anno 1054; Chronicum vero sub ejus nomine editum a Canisio, tom. I *Antiq. lect.*, creditur esse diversum. Certe auctius est et prolixius. Vid. *Biblioth. PP.* tom. XVIII.

² *Joannes Xiphilinus* iste non fuit patriarcha C. P., ut vulgo dicitur, sed patriarchæ nepos.

croylandensis ab anno 664 ad an. 1091; *Adamus*, canonicus bremensis in Saxonia inferiori, libros quatuor ecclesiasticæ historiæ; *Joannes Scylitzes*, natus in Asia minori, historiam rerum in Oriente gestarum ab anno 811 usque ad an. 1081; *Raymundus de Agiles*, episcopus podiensis in Gallia celtica, historiam jerosolymitanam.

Complures alii historias ediderunt peculiare, ut *Fulbertus* Vitam S. Autberti, episcopi cameracensis; *Adelboldus* S. Henrici I imp.; *Berno* SS. Uldarici et Magirandi; *Varmannus* S. Perminii; *Theodoricus*, monachus trevirensis, inventionem et miracula S. Celsi; *Gerardus*, monachus corbeiensis, Vitam S. Adalardi abbatis; *Ubertus*, R. E. archidiaconus, Vitam S. Leonis IX; *Alphanus*, monachus et archiepiscopus salernitanus, passionem S. Christinae et XII fratrum martyrum Beneventi; *Osbernus*, Anglus, Vitas SS. Odonis, Dunstani et Elphegi Cantuariensium; *Gualfredus*, episcopus senensis, heroico descripsit carmine sacram Gothofredi Bullionis in Orientem expeditionem¹.

Res denique ecclesiasticas ad ritus, festorumque solemnitatem spectantes, exposuerunt *Lupus* Anglo-Saxo, *Berno* paulo supra laudatus, *David* Syrius, Maronitarum in monte Libano episcopus, *Philippus Solitarius*, *Hildebertus* monachus cluniacensis et *Guido* monachus aretinus, qui miram cantandi artem docuit in opere musico, quod appellavit *Micrologum*, et inscripsit episcopo Aretii Theobaldo. Adde sæculi hujus scriptoribus *Ahulphum* monachum tornacensem, qui ex omnibus S. Gregorii Operibus librum contexuit, quem appellavit *Gregorialem*, et *Bonitium* episcopum sutrinum, qui præter Epitomen historiæ pontificum romanorum a Petro ad Urbanum II, omnia Opera, omnesque sententias S. P. Augustini in unum volumen collegit, divisum in libros VIII, cum titulo *Paradisi Augustiniani*.

¹ Historici quidam plurimum laudant *Venericum* ex clerico trevirensi, electum anno 1075 vercellens. episcopum; cujus librum *De discordia regni et sacerdotii*, citat Trithemius. At sciendum est *Venericum* istum fuisse a partibus Henrici IV et S. Gregorii VII adversarium, fautorem quoque Guiberti, seu Clementis III, pseudopontificis, et conciliabuli moguntini coacti anno 1085.

CAPUT V.

OCCIDENTIS ET ORIENTIS IMPERATORUM, SANCTORUMQUE MULTORUM
CHRONOGRAPHIA.

Maturabat in Germaniam reditum *Otho III* imperator, post ædificatam Romæ in insula tiberina in honorem S. Adelberti Pragensis Ecclesiam, eamque *S. Bartholomæi* apostoli, cujus modo titulum præfert, translatis Benevento exuviis decoratam, nisi Beneventani *S. Paulini*, vel alterius reliquias, pro apostoli cineribus supposuerunt; quando Paterni decessit anno 1002, die 28 januarii, veneno, ut fertur, in chirothecis, ei propinato a concubina. Aquisgranum Othonis cadaver translatum fuit¹.

Post Othonem III in comitiis germanicis eodem anno 1002 inauguratus est *Henricus II*, sanctorum Fastis adscriptus, aureo coronatus diademate anno 1014, die 22 febr. a Benedicto VIII. Qui solos decoratos corona a romano pontifice vocant imperatores, S. Henricum II, *Germaniæ regem* et imperatorem *hujus nominis I* appellitant. Quam nos distinctionem ad confusionem vitandam omittimus. Fuit *Henricus* filius ducis Baviariæ et nepos Othonis I. Uxor illi *S. Cunegunda*, filia Sigefridi Palatini ad Rhenum, appellata *Mater pauperum*; quam, etsi venit ali-

¹ Otho III venenum hausit infectis chirothecis opera mulieris, qua familiariter utebatur. Ea fuerat uxor Crescentii, quem affectantem imperium atque rebellem, Otho, ut alibi diximus, jusserat suspendi. Patravit fœmina tantum facinus, dum imperatore reditum parante in Germaniam, excidit a spe conjugii et augustalis, quam immodice concupierat, dignitatis. Othonis III cadaver ex Italia in Germaniam aromatibus conditum deferri curavit S. Henricus, qui illi in imperio successit. Intestina viscera Augustæ Vindelicorum, vulgo *Auxbourg*, fuerunt recondita in templo Sanctæ Afræ. Reliquum corpus delatum fuit Aquisgranum. In laudata S. Afræ æde legitur epitaphium :

Romani imperii decus amplum, tertius OTTO,
Ossa in Aquis-Grani, hic viscera clausa tenet.

Nullam Otho III reliquit procreatam ex se prolem; impletumque aiunt in Othone I græcum illum versiculum :

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες,

sive latinum :

Tu, natiq̄ue tui, non stirps ulla nepotum.

quanto in adulterii suspicionem, a se candentis ferri remotam experimento, Henricus moriens parentibus suis reddidit illibatam. Obiit S. Henricus an. 1024, die 14 julii, et S. Cunegunda anno 1040, die 3 martii¹.

S. Henrico II successit *Conradus II*, cognomine *Salicus*, inauguratus prædicto anno 1024, coronatus vero a Joanne XX anno 1027. Qui obiit repentina morte Trajecti in Brabantia an. 1039, die 6 julii². Arripuit autem tunc imperium *Henricus III*, filius ipsius Conradi et Giselæ, filiæ Lotharii, Francorum regis; qui imperavit usque ad annum 1056, die vero 7 octobris obiit Burdfeldiæ in Saxonia, afflictus septem dierum morbo, non suffocatus, ut quidam scripsere, panis fragmento. Illius cadaver Spiram ad Rhenum fuit adsportatum. A capillorum colore appellabatur *Henricus Niger*³.

¹ Nomen patris *S. Henrici* fuit Henricus cognomine *Hezelo*, mater vero *Berta*, filia ducis Lotharingiæ, matrona piissima, atque religiosissima. Hunc Henricum Martyrologium romanum pridie idus julii vocat *Henricum primum*, Molanus vero in Addit. ad Usuardum appellat *Henricum secundum*. Causam hujus variationis nuper attulimus. Conversionis ad Christi fidem Hungarorum et sanctitatis Stephani, illorum regis, Henricus auctor fuit, eidem Stephano *Giselam* sororem despondens ea conditione, ut susciperet baptismi lavacrum, regnumque suum ad catholicam pertraheret religionem. Sepultus fuit Bambergæ in æde S. Petri, ejusque sepulcro insculpta fuit Justitia libram manu tenens.

² Hujus *Conradi* genus non satis compertum est, illud quibusdam deducunt ab *Eberhardo* fratre Conradi I, quibusdam vero a *Conrado* Sapiente, duce Lotharingiæ, qui uxorem duxit filiam Othonis Magni, Ludgardem. Conradi Pater *Hermannus*, mater *Adelhaida* vocabatur. Obiit Trajecti, *Mastricht*, in Belgio; at sepultus est Spiræ ad Rhenum in templo B. M. V. a se constructo. En tumuli inscriptio :

Conradus imp. obiit anno Domini 1039, pridie nonas julii.
Filius hic, pater hic, proavus jacet istic,
Hic proavi conjux, hic Henrici Senioris.

Non unus tamen historicus Conradum obiisse tradit die 4 junii, forte in prædicto epitaphio legens : *Pridie nonas junii*.

³ *Henricus III* cognomento *Niger*, natus est anno 1017. Ex priori uxore *Cunilda*, filia Canuti regis Daniæ et Norvegiæ, cum qua nuptias celebravit anno 1036, nullam suscepit prolem. Ex altera vero conjuge *Agnete* genuit Henricum IV et Conradum, qui patri non diu supravixit, necnon tres filias, Juditham, Mathildem et Ittam. Prima filio regis Hungariæ, altera Suevorum duci, ac tertia Austriæ principi in matrimonium juncta fuit. Prior uxor *Cunilda* aut *Chunelinda* biennio post contractas nuptias

Præcedenti anno 1054, die 21 junii, eligi in regem et coronari curaverat Aquisgrani filium suum parvulum *Henricum*, susceptum ex conjugē Agnete, filia ducis Aquitaniæ, Gulliemi. *Henricus* iste, hujus nominis IV, in ecclesiastica historia famosus, imperium indeptus est prædicto anno 1056, adhuc quinquennis sub matris tutela. Is spiritualia vendidit, jus investiturarum nimia sibi audacia vindicavit, Agnetem parentem suam, prudentissimam fœminam, ne sano ejus uteretur consilio, e tutela imprudens adolescentulus amovit; contra S. Gregorium VII intrusit antipapam *Clementem III*, seu Guibertum episcopum ravennatem; in romanam Urbem hostis truculentus irrupit. Cum Rodulpho Sueviæ duce, a Gregorio VII et a Saxonibus acclamato imperatore, sæpius confligit; at Rodolphus anno 1080, commisso prælio ad Elystrum, non procul a Neoburgo, vulnere discisso ventre et dextera manu amputata, obiit 15 die octobris. Bello pariter extincti sunt alii duo, qui se contra *Henricum* imperatores dixerunt, *Hermannus* e Lotharingia, et *Ecbertus*, Saxonie marchio. Adversus autem *Henricum* anno 1093 rebellavit quoque filius ejus *Conradus*, ac patrem privavit Italiæ regno. Coronatus est Mediolani, fidemque suam Urbano II sacramento devinxit. Verum extinctus est repentino obitu, abdicatus a patre, nono post anno. Acclamantibus denique Germaniæ principibus an. 1105, alterum *Henrici IV* filium et hunc *Henricum* nomine, ei pater tradidit invitus imperii insignia, egitque postmodum vitam miserrimam, vita functus Leodii anno 1106, die 7 augusti, cum regnasset a morte patris annis 50. Post mortem, utpote non semel excommunicatus, fuit e tumulo extractus; anno tamen 1111 a filio *Henrico V* Spiræ honorificentissime conditus est tumulo, annuente Paschali II, quoniam ante obitum poenitentiam egisse testimonio complurium fuerat

extincta est pestilenti febre, non, ut quidam aiunt, a viro repudiata. Una cum Agnete *Henricus III* anno 1026 in festo dominicæ Nativitatis coronatus est a *Clemente II*. Illius annus, diesque emortalis constant ex inscriptione sepulcri spirensis :

Anno Dom. Incarnationis MLVI *Henricus* imp.
Non. octobris obiit.

confirmatum. De *Henrico V* agendum proximo sæculo XII¹.

In Oriente post *Basilium II*, extinctum anno 1028, imperarunt ab hoc anno usque ad annum 1034 *Romanus Argyrus*; hinc *Michael Paphlago* ad annum 1041, tum *Michael V, Calaphatas* ad annum 1042, postmodum *Constantinus Monomachus* usque ad annum 1054, deinde *Theodora* soror *Zoes*, proximo anno defuncta; deinceps anno 1055 *Michael VI*, cognomento *Stratonicus*, qui senio confectus, insequente anno 1056, cessit imperio. Post *Michaelis* abdicationem imperavit *Isaacius Comnenus* usque ad annum 1059, quo anno vitam amplexus est monasticam; ab anno autem 1059, sive 1060, ad annum 1067 *Constantinus Ducas*; ab an. 1067 ad annum 1071 *Eudocia* ejus uxor, nupta romano *Diogeni*; ab an. 1071 ad annum 1078, quo patrem secutus secessit in monasterium *Michael VII*, filius *Constantini Duce*; ab anno 1078 ad annum 1081, *Nicephorus Botoniates*, et ipse tandem attonsus in monachum; atque ab anno 1081 usque ad annum 1118 administravit Græcorum imperium *Alexius Comnenus*, *Isaacii Comneni* filius minimus. Hæc utriusque imperii occidentalis et orientalis chronographia.

Regio tamen augustorum principum diademate gloriosior est regnantium in cœlis corona, quam consecuti sunt anno 1002, die 26 sept. *S. Nilus Junior*, abbas monasterii *S. Agathæ Cryptæferratæ*, duodecimo ab Urbe lapide; anno 1004 *Abbon*, abbas floriacensis, martyrio affectus die 13 novembris; anno 1007 *S. Petrus* fundator monasterii *Perusini*, nunc ejus nomine nuncupati, die 10 julii; anno 1009 *Bruno*, Ruthenorum apostolus, coronatus die 15 octobris; anno 1011 *Elphegus* cantuariensis archiepiscopus, a piratis occisus die 19 aprilis; anno 1012, die 10 aprilis, *Macarius* Antiochenus; eodemque anno die 4 ja-

¹ *Henrico IV* adhuc superstitute, imperium occupare tentarunt *Rodolphus* anno 1067, *Hermannus* a Lotharingia anno 1081, et *Ecbertus* e Saxonia. Perierunt omnes in pugna. *Rodolphus* anno 1080, *Hermannus* anno 1087, *Ecbertus* anno 1089.

Ad tantam egestatem *Henricus IV* redactus fuerat, ut nullo clericorum stipem illi erogante, cum beato *Job gemebundus* clamaret: *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos, amici mei, quia manus Domini tetigit me*. Videntur verba poenitentis. Vide libro IX *De regno Italiæ* Sigonium.

nuarii *Libentius* archiepiscopus bremensis, et *Colmanus* peregrinus, laqueo in Austria suspensus die octobris 13. Migrarunt insuper ad superos anno 1021, die 16 martii, *S. Heribertus* archiepiscop. coloniensis; anno 1022, die 27 jan., *Theodoricus* Aurelianensis; anno 1027, die 19 junii, *Romualdus*, abbas, camaldulensium institutor¹; anno 1028, *Olavus*, rex Norvegiæ et martyr; anno 1029, die 10 apr., *Fulbertus* carnotensis episcopus; anno 1031 *S. Gullielmus* abbas divionensis, mortuus die 1 januarii; anno 1035, die 1 junii, *Simeon* monachus montis Sinai, deinde trevirensis anachoreta; anno 1038, die 15 augusti, *Stephanus I*, rex Hungariæ, cujus etiam filius *Ermericus* inter sanctos colitur die 4 novembris. Decessit eodem anno 1038, die 4 maii, episcopus Hildesiæ *Gothardus*; anno 1048, *Odilon*, ab. cluniacensis, kalendis januarii; 1060 *Dominicus* eremita, dictus *Loricatus*, pridie idus octobris²; *Eduardus*, rex Angliæ, obiit nonis januarii 1067; *Robertus*, abbas in Arvernia, VIII kal. maias, et *Maurilius* episcopus andegavensis, idibus septembris. *S. Joannes Gualbertus* Florentinus, auctor monachorum Vallis Umbrosæ, obiit anno 1073, die 12 julii³; *S. Leo* abbas cavensis, an. 1075, eadem die julii 12; *S. Stanislaus* episcopus Cracoviæ in Polonia, ab impio rege Boleslao occisus est anno 1079, die septima maii; *S. Anselmus* episcopus lucensis, obiit Mantuæ anno 1086, die 18 martii; *S. Canutus* rex Daniæ, trucidatus est anno 1087, die 10 julii; *Canutum* alterum, regem item, ac martyrem laudat Ven. Baronius in notis ad Martyr. rom. VI idus januarias. Ad hæc sanctorum Fastis recolunt IV idus junii *Margaritam* Scotorum reginam, et V kal. julias Hungariæ regem, *Ladislauum*, quorum illa obiit an. 1093, die 18 novembris, et iste anno 1095, die julii tricesima.

¹ *Grandius* male refert *S. Romualdi* transitum ad annum 1037.

² *S. Dominicus Loricatus*, eremita camaldulensis, anno 1060, pridie idus octobris, non ut quidam scripsere, anno 1061, aut 1062, aut 1066. Vide *Annales Camaldul.* tom. III, pag. 229. *S. Theobaldus*, ejusdem ordinis, anno 1066, kal. julii.

³ *S. Petrus Igneus*, ejusdem Joannis Gualberti discipulus, obiit anno 1094 juxta *Brev. Flor.*, juxta aliquos scriptores anno 1088.

CAPUT VI.

SECULI XI DOGMATA ET DISCIPLINA.

Ubi Berengarius cœpit veritatem corporis et sanguinis Domini in Eucharistia negare, synodis, scriptisque refutatum fuisse, constat ex dictis; ac turpiter novatores allucinantur, tergiversatorum potius, quam communem Ecclesiæ traditionem sectantes, maxime quod et ille in sententia non perstiterit, suamque abjuraverit hæresim. Utriusque Testamenti auctorem esse Deum, sacramento baptismatis originalem noxam deleri, bonis operibus esse incumbendum, Christum de Virgine natum, veramque gestasse carnem, in qua subiit crucis patibulum, ac Spiritum sanctum Patris, Filiique consubstantialiam amorem, ab utroque procedere, definitum est rursus contra novos manichæos, Græcosque fractarios. Promiscuos concubitus, fœdasque libidines damnavit Ecclesia, nullam habens rugam vel maculam, in recentioribus nicolaitis. Sacramenta pœnitentiæ ac matrimonii, sanctorum invocationem, purgatorium et sepulturam christiano ritu servandam, in quadam synodo atrebatensi fuisse contra hæreticum Gandulphum expresse corroborata, tradit in libro XIII *Spicilegii* Dacherius.

Diximus cantus ecclesiastici facilem methodum docuisse *Guidonem* Aretinum; hunc Bened. VIII, ut clericos instrueret, Romam accersivit. Qui a laicis principibus accipiebant investituras, quæ fieri solebant traditione baculi et annuli, ac præsertim qui persolventes pecuniam acquirebant ecclesiasticorum bonorum possessionem, pluries perculti sunt anathemate. Etiam *Paschalis II* negavit Henrico V conferre imperialem consecrationem, nisi prius dominium illud conferendi ecclesiasticas dignitates ac possessiones dimitteret; quamvis tandem ærumnis pressus indulserit, ut electis regni sui episcopis et abbatibus liceret illi baculum, anulumque præbere, præter omnem tamen violentiam ac simoniam. Pontifices maximi non expectato imperatorum assensu canonice fuerunt electi; et qui fuere intrusi imperatorum arbitrio, tanquam raptores et adulteri,

Ecclesia unius sponsa execrata est, ac despexit. Latini usum azymi, qui apud ipsos, mea quidem sententia, semper viguit, retinuerunt frustra obloquentibus *Michaele Cerulario*, cæterisque Græcis schismaticis. Gradus consanguinitatis canonicis sanctionibus ita sunt constituti, ut filii et filia fratrum, et sororum in secunda generatione numerentur, nepotes in tertia, pronepotes in quarta, et sic deinceps; qui vero germanos fratres et sorores in secunda, eorum filios et filias in quarta, ac nepotes vel neptes in sexta generatione locantes, inter hos postremos licita asserebant connubia, *incestuosi*, ut diximus cap. II, appellati, ab *Alexandro II* declarati sunt pro sua temeritate cœlesti pœna, et gladio perpetui anathematis puniendi.

Idem *Alexander II* statuit, ut sacro presbyteratus ordine consecrati, unam tantum singulis diebus *missam* celebrarent, excepto die dominicæ Nativitatis. Definitum id fuit in synodo romana an. 1063, ex qua depromptus est can. *Sufficit*, de Consecr., dist. I. Olim quippe non una fuit in *missis* agendis consuetudo. Nam fuerunt dies a card. Bona, lib. I, cap. xviii, dicti *aliturgici*, in quibus non offerebatur sacrificium altaris, cujusmodi est etiamnum *Parasceve* Paschatis, et apud Græcos Quadragesimæ tempus, quo utuntur missa *Præsanctificationum*. Caruit item apud Romanos et Alexandrinos liturgia dies sabbati, et quæ modo viget in sabbato majoris hebdomadæ, ut ex divino liquet officio, ad insequentem spectabat noctem. Contra consuetum fuit duas celebrare *missas* prima die januarii, in vigilia Ascensionis Domini, in tribus diebus jejuniorum post Pentecostem, aliisque, quos prælaudatus card. Bona appellat dies *polyliturgicos*. At de his plura tum scriptor ille doctissimus, tum Edmundus Martene, et cæteri de sacris ritibus pertractantes. Nam quantum ad quotidianam attinet oblationem, commendatam invenimus a Tertulliano, *De Jejunio*, cap. xiv, a Cypriano, epistola LIV ad Cornelium, a Petro Chrysologo, etc. Unius vero a quolibet sacerdote sacrificii eadem die offerendi, congruam affert rationem Innocentius III, c. *Consuluisti*, de celeb. missarum.

Multiplicatæ demum sunt sæculo XI mirum in modum

religiosæ familiæ. Quidam a S. Joanne Gualberto institutam aiunt, anno 1010, congregationem *Vallis Umbrosæ*, cujus originem nos retulimus ad annum 997. Instituti itaque fuerunt hoc sæculo monachi *cavenses* in regno neapolitano, sectantes consuetudines cluniacensium; anno 1075 ordo monachorum *grandimontensium* a S. Stephano Arverno institutus in nemoribus Mureti in districto lemovicensi, an. 1076; sed ita denominatus a generalibus comitiis, ad *Grandem-Montem* habitis, anno 1267 in eadem provincia lemovicensi. Canonici regulares *S. Quintini* Bellovacensis, quorum origo consignatur anno 1078. *Carthusiani* auctorem habuere an. 1068, vel, ut supra diximus, anno 1084 (discrepant enim historici) S. Brunonem et S. Hugonem, episcopum gratianopolitanum in Gallia Narbonensi; nomen sortiti a *Carthusia*, ejusdem diœcesis eremo. Institutus anno 1095 a Gastone Viennensi, in Delphinatu equite, ordo *S. Antonii*, cujus alumni infirmis¹ inservientes, in veste desuerunt litteram *Tau*. Anno demum 1098 S. Robertus, abbas molismensis in Gallia celtica, B. Albericus et S. Stephanus, qui molismense cœnobium successive gubernarunt, annuentibus Hugone, archiepiscopo lugdunensi, Valtero Cabilonensi, et Odone, duce Burgundiæ, instituerunt sacrum ordinem *cisterciensium*.

APPENDIX

RERUM EXTERNARUM.

Francorum rex *Robertus*, F. Hugonis Capeti, administravit rempublicam summa pietate et justitia usque ad annum 1031. Regnavit postmodum *Henricus I*, Roberti filius, usque ad annum 1060; deinde *Philippus I*, filius Henrici, usque ad annum 1108, spatio scilicet annorum 48, primum ab Urbano II,

¹ Laborantibus præsertim elephantia et impetigine, vel potius erysipelate, quam *sacrum ignem* seu *ignem S. Antonii* dixerunt; et de qua Virgilius in fine III libri *Georg.* :

..... Nec longo deinde moranti

Tempore contactos artus sacer ignis edebat;

nisi mavis hoc in loco intelligere pestilentiam.